

Landsforeningen
MARTIN A. HANSEN

Nyhedsbrevet nr. 21

NOVEMBER 2020

Forord

Hilsen til medlemmerne

2020 vil især blive husket for corona-krisen, for aflysninger og for ændringer i kulturelle arrangementer landet over. Det ramte også Landsforeningen, og især aflysningerne af de planlagte heldagsseminarer om ”Martin A. Hansen og Skolen” har ærgret mig. Der vil dog inden næste Nyhedsbrev blive afviklet et mindre seminar i Middelfart (se punkt 266). Generalforsamlingen i april blev aflyst og flyttet til oktober. Referat o.a. kan læses på hjemmesiden.

Fødselsdagsarrangementet d.20.august blev fejret på en særlig måde. ”Veras Viser”, udgivet af Martin A. Hansen, Hans-Ole og Mette Lise ved Veras 40 års fødselsdag, kunne udprintes via Landsforeningens web. Samtidig skrev Jørgen Jørgensen en tekst, bl.a. om begivenhederne omkring forfatterens fødsel i 1909.

Af ’godt nyt’ for Landsforeningen og for bevarelsen og udbredelsen af Martin A. Hansens litterære værker skal nævnes etableringen af Martin A. Hansen Samlingen m/studierum, som nu er sat i værk på Liselund (se nærmere punkterne 267 og 268). Som formand har det været en udfordring at ’tænke nyt’ i forhold til restriktioner. Her har jeg fået særdeles god hjælp fra Mette Lise Rössing og fra Ida Gammelmark Bøgh, leder af Aarhus-Gruppen.

Også gode lokale kræfter i og omkring Strøby, forfatterens hjemsted, arbejder ihærdigt med Digterruten og arealerne omkring de enkelte rutepunkter, og deres indsats, hvor der også arrangeres lokale møder og foredrag, er af stor betydning for Landsforeningens arbejde.

I Landsforeningen ser vi nu frem til det videre arbejde med temaet ”Martin A. Hansen og Skolen” og etableringen af Martin A. Hansen Samlingen.

Da jeg udtræder af bestyrelsen ved generalforsamlingen i april 2021, og redaktionen af Nyhedsbrevet herefter overtages af andre, er dette ’mit’ sidste Nyhedsbrev.

Her fra de bedste ønsker om en fredelig adventstid og en glædelig jul.

Ole Juul

Indhold

- 263: Skjoldungernes Land og Martin A. Hansen
- 264: Anmeldelse af "Fortiders nærvær" af Bernard Eric Jensen
- 265: Hilsen til Landsforeningen fra Bernard Eric Jensen – Martin A. Hansen i en historikeroptik
- 266: Martin A. Hansen og Skolen. Seminar i Middelfart
- 267: Nyt om Martin A. Hansen Samlingen m/studierum
- 268: Hilsen fra Liselund Højskole
- 269: Præsentation af Ida Gammelmark Bøgh, næstformand og nyt medlem af bestyrelsen
- 270: Podcastserie
- 271: Boghæfte om Martin A. Hansen og historien
- 272. Martin A. Hansen i medierne
- 273: Martin A. Hansen og Skolen
- 274: "Til minde om Martin A. Hansen"

263: Skjoldungernes Land og Martin A. Hansen

Lørdag d. 8. maj 2021 kl. 10-16

Birgitte Krejsager: Martin A. Hansen og digterens natur- og landskabsforståelse

Kl. 10-12: Forelæsning: Salen i Kulturhuset, Domus Felix, Bygaden 20, 4320 Lejre

Landskabet er udgangspunktet for digteren Martin A. Hansens beskæftigelse med historien. Han så Lejreegnens rigdom af fortidsminder, myter og sagn åbne sig i terrænet og indgå en art åndelig landskabsstruktur. Martin A. Hansen og Palle Lauring befinder sig begge i vadestedet mellem digter og historiker, da de finder sammen i et nært arbejdsfællesskab om udforskning og formidling af historien i landskabet. "Landskabet er utrolig rigt. Forvirrende velstående.", skrev Martin A. Hansen. Hvad sker der, når digteren lægger digterpenen og fortsætter sit skabende virke udenfor i landskabet? I dette foredrag beskæftiger vi os med grænsefladen mellem litteratur -, natur- og landskabsforståelse hos Martin A. Hansen og traditionen fra Johannes V. Jensen og St. Steensen Blicher for digternes aktive medvirken til landskabslæsen.

Medbragt madpakke spises efter forelæsningen

Kl. 12-16: Ekskursion der foregår enten i turistbus eller i private biler.

Gudernes Stræde er en færdselsrute gennem Skjoldungernes landskab og navngivet af Martin A. Hansen i essyet Gudernes Stræde. "At tilegne sig et landskab er at finde hemmeligheder frem", skrev Martin A. Hansen. Vi følger i Martin A. Hansens spor ad Gudernes Stræde og gør holdt ved Kirke Syv, Vellerup Vig og Kr. Hyllinge. Steder, hvor Martin A. Hansen fandt spor efter en menneskelig formning af landskabet, som andre lokalhistorikere, fredningsfolk og museumsfolk hidtil havde overset: "Ganske mærkeligt at staa ved saadan et storladent System, der ligger klart udbredt i Terrænet for ens Øjne og vide, at saa aabenbart det end er, har det ikke siden det var i Brug været set af nogen".

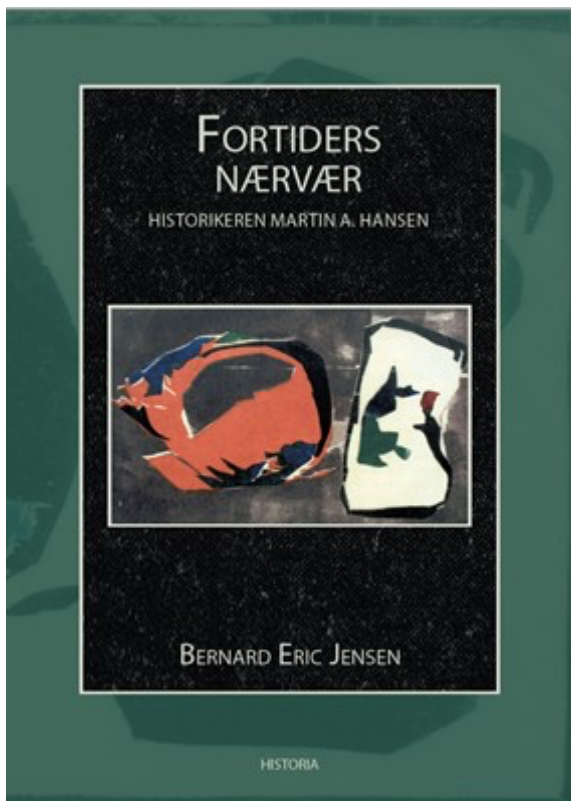
Om foredragsholderen:

Birgitte Krejsager er Mag.art. i nordisk litteratur, ph.d. & cand.jur. ph.d. Birgitte har som litteraturhistoriker gennem mange år forsket i Martin A. Hansens historiesyn og landskabsforståelse på grundlag af omfattende studier af Martin A. Hansens efterladte papirer, optegnelser og breve. Forskningen er sammenfattet i ph.d.-afhandlingen 'Erindring og Identitet. Martin A. Hansens sakraltopografiske studier i landskabet 1951-1955'. Hun har udgivet 'Fortællerens Rum. Studier i Martin A. Hansens Orm og Tyr', samt artikler i tidsskrifter og leksikonartikler om forfatterskabet, og har undervist i Martin A. Hansens forfatterskab og landskabsstudier på Københavns Universitet, på folkeuniversiteterne i København

og Skærum Mølle samt holdt foredrag på højskoler og det tidligere grundforskningscenter Menneske og Natur på Hollufgård om Martin A. Hansen.

Et lignende arrangement blev afholdt lørdag d.7.november 2020.

264: Anmeldelse af ”Fortiders nærvær” af Bernard Eric Jensen

Bernard Eric Jensen: "Fortiders nærvær. Historikeren Martin A. Hansen". Historia 2020.

I receptionen af Martin A. Hansens forfatterskab har det været kutyme at skelne mellem en skønlitterær og en historisk del. Martin A. Hansen skrev både fiktion og sagprosa. Med afsæt i denne skelnen har de fleste større arbejder om forfatterskabet været centreret om den skønlitterære del. Mere sjældent har været fremstillinger som Bernard Eric Jensens, der med afsæt i Martin A. Hansens interesse for det historiske forsøger at give et signalement af nogle gennemgående grundkomponenter i forfatterskabet. En af undtagelserne i forbindelse med præsentationen af Martin A. Hansen i lyset af hans historiske arbejder har været Birgitte Krejsagers "Fortællerens rum" (1996), der blev fulgt op med hendes ph.d-

afhandling "Landskab og identitet" (2000). Bernard Eric Jensen udbygger på mange måder Birgitte Krejsagers arbejder ud fra et bredere historiekulturelt perspektiv og med større inddragelse af det skønlitterære værk. Dette vel at mærke uden at foregive, at "Fortiders nærvær" skulle være en helhedsbetragtning. Analysen er derimod en delbetragtning, som på velargumenterende grundlag kan være med til at skærpe opmærksomheden på forbindelseslinjer, der krydser en for bastant sondring mellem Martin A. Hansens fiktion og sagprosa. Et tilbagevendende spørgsmål er, hvor og hvordan grænsen skal sættes, hvis en sådan overhovedet kan sættes.

Emnet for Bernard Eric Jensens bog er Martin A. Hansens tilgang til og brug af historie. Bogen åbner med at referere til den debat, som udspandt sig mellem Martin A. Hansen og historikeren Aksel E. Christensen i Berlingske Aftenavis 1954. I debatten polemiserede Martin A. Hansen imod, hvad han så som faghistorikerens monopolisering af historien, eller som han formulerede det i kronikken "Om Historiker og Digter": "Historikerne ejer ikke Historien". Kritikken var ikke møntet på, at der blev arbejdet videnskabeligt med historie, men angik den normsættende ramme der lå til grund for faghistorikernes arbejde. Historie blev i princippet studeret og behandlet som 'død' fortid afgrænset fra nutid. Men historien var ikke fagfolkernes sag alene. Martin A. Hansens tilgangsvinkel til historie var i forhold til fagmanden, der arbejdede med historie som speciale, læghistorikerens bredere perspektiv, som hentede sit stof fra alle hjørner af den menneskelige tilværelse. Det betød, at Martin A. Hansen i modsætning til faghistorikerne, der for ham at se arbejdede ud fra et enstrengt historiebegreb, arbejdede med det historiske forstået som en langt mere mangfoldig og flerstrengt virkelighed, der både hører fortiden til og gør sig gældende i nutiden. Heraf titlen på Bernard Eric Jensens bog: "Fortiders nærvær". I diskussionen med Aksel E. Christensen betegnede Martin A. Hansen sin opfattelse "en eksistentiel Historieopfattelse". En uddybende eksistentiel forståelse af historie må således inkludere et levende og uafsluttet vekselforhold mellem fortider og nutid. Historien er til stadighed virksom nærværende og spiller ind på vores forestillinger, tolkninger og praksis. Martin A. Hansens tilbagevendende arbejde med at indkredse traditionens væsen og rolle skyldes, at traditionen ifølge ham netop er bærer af det levende bånd, vekselforholdet, mellem fortid og nutid. Til den nærmere afklaring af denne historieopfattelse gør Bernard Eric Jensen omfattende brug af Martin A. Hansens bog "Leviathan" (1950). Herigennem får læserne i tilgift en meget savnet analyse af denne bog, som indeholder hovedparten af Martin A. Hansens historieteoretiske overvejelser. "Leviathan" udsættes ofte for en noget stedmoderlig behandling og opfattes som en løst sammensat og ujævn fremstilling, der er svær at gøre til genstand for analyse.

Ifølge "Fortiders nærvær" hang det bærende i Martin A. Hansens interesse for historie sammen med hans ønske om at udfylde rollen som folkeopdrager. Af samme årsag var forståelsen af det levede folkefællesskab en helt afgørende emnekreds i hans arbejde med historien. Han arbejdede på det felt som

ethnohistoriker, optaget af de forestillinger vi har om det at tilhøre det danske folk. Hvad det vil sige at være dansker? I den forbindelse rettede han opmærksomheden mod den mangfoldighed af virksomme fortider, der indgik i og formede det aktuelle menneske- og samfundsliv. Som læghistoriker var han særlig opmærksom på en række forhold og problemstillinger, som ikke blev taget op inden for de videnskabelige fagfelter på grund af deres religiøse, irrationelle eller paradoksale karakter.

I Martin A. Hansens samtid var den udbredte opfattelse, at det danske folk var kendetegnet ved en bestemt dansk folkekarakter eller folkesjæl. Til grund for opfattelsen lå en organismetænkning, hvor det danske folk blev forstået som en biologisk-kulturel enhed, kaldt et "skæbnefællesskab". Opfattelsen varierede på en skala fra udelukkende at lægge vægt på den biologiske arv (hardcore) til en opblødning, hvor også indflydelsen fra det historiske og kulturelle blev medtænkt i forlængelse af den biologiske arv som kulturarv. Opfattelsen af folket forstået som et skæbnefællesskab anså Martin A. Hansen imidlertid som tvivlsom, ikke mindst i lyset af erfaringerne fra modstandskampen under besættelsen. Fra 1940'erne begyndte han derfor på at underkaste de fremherskende former for ethnohistorie en kritisk prøvelse fra bunden af. Han ville undersøge de tilgrundliggende antagelser. Nedslag af den kritiske prøvelse spores både i det skønlitterære forfatterskab, eksempelvis novellesamlingen "Tornebusken" (1946), og i de essays, der er samlet i "Tanker i en Skorsten" (1948). Martin A. Hansens kritiske analyser resulterede i formuleringen af en anden opfattelse, der modsat talen om folket som et skæbnefællesskab, forstod folket som et fællesskab baseret på et "valg fællesskab". Det folkelige fællesskab er en dynamisk størrelse, som til stadighed må opbygges, reorganiseres og være genstand for fornyelse – og det med diskussion og tolerance sat i centrum. Opfattelsen løber som en rød tråd gennem flere af Martin A. Hansens romaner, hans indlæg til det illegale, senere legale blad "Folk og Frihed" og hans religionshistoriske hovedværk "Orm og Tyr" (1952). En vigtig pointe i Bernard Eric Jensens fremstilling er understregningen af, at Martin A. Hansen til trods for sine afklaringsforsøg vedblev med at indtage en ambivalent stillingtagen som ethnohistoriker.

Bernard Eric Jensens bog om Martin A. Hansen med analysen af forfatterens skiftende holdninger i mødet med de forskellige etnokulturelle opfattelser som omdrejningspunkt er, samtidig med præsentationen af forfattereskabet, et væsentligt bidrag til arbejdet med Danmarkshistorien. Som det ofte er tilfældet, overraskes man over den forklaringskraft og det fremsyn, der er indeholdt i Martin A. Hansens tænkning og overvejelser. Bernard Eric Jensens fremstilling fører os nemlig midt ind i nogle af nutidens mest centrale diskussioner. Hvad jeg savner i "Fortidens nærvær" er en fremstilling af nogle hovedlinjer i Martin A. Hansens religions- og kristendomsforståelse. Hans kristendomsforståelse har også haft indvirkninger på det ethnohistoriske arbejde.

Bernard Eric Jensen er adjungeret professor i historiedidaktik og fortidsbrug ved Roskilde Universitet, hvor han indgår i forskningsgruppen ”Erindring og fortidsbrugs”. Han udgav 2017 bogen ”Historiebevidsthed/fortidsbrug. Teori og empiri”, hvori han behandler Martin A. Hansens fremtidsforventninger i de første besættelsesår.

Jørgen Jørgensen

265: Hilsen til Landsforeningen fra Bernard Eric Jensen – Martin A. Hansen i en historikeroptik

Ole Juul har opfordret mig til at skitsere baggrunden for, at jeg har fundet det umagen værd at skrive bogen ”Fortiders nærvær. Historikeren Martin A. Hansen” (2020). Det gør jeg gerne, det drejer sig dog om en lidt kringlet og leddelt historie. Thorkild Bjørnvig forsvarede sin disputats ”Kains alter. Martin A. Hansens digtning og tænkning” (1964) kort tid efter, at jeg havde startet med at studere historie ved Københavns Universitet. Det blev startskuddet til en langstrakt, intens og tilspidset debat, som jeg fandt ganske interessant og stimulerende. Derfor anskaffede jeg mig og læste store dele af ”Mindeudgaven” (1962), også ”Leviathan” (1950) og ”Orm og tyr” (1952) blev lånt og læst. Jeg fik ligeledes dannet mig et overblik over hans livshistorie ved at læse Ole Wivels biografi fra 1967 og 1969.

Der var flere grunde til, at jeg særligt interesserede mig for analysen i ”Leviathan”. Det var i sig selv sigende om den centrale position, Martin A. Hansen indtog i efterkrigstidens danske kulturliv, at tre professorer fra Københavns Universitet havde følt sig tilskyndet til at gå i kritisk dialog med ham om den fremlagte analyse. En af dem, Povl Bagge, var en af mine lærere på historiestudiet. Hertil kom det spændende, at Martin A. Hansen havde haft mod på at tage livtag med det vanskelige problemkompleks vedr. forholdet mellem videnskab og livsanskuelse. Det, der dog særligt fascinerede mig, var, at han i ”Leviathan” havde forholdt sig kritisk til den kildekritiske tilgang, der var i højsædet på det historiestudium, jeg var i gang med at gennemføre. På det studium lærte vi, at historie var en decideret fortidsvidenskab – altså et fag, hvor der blev skelnet skarpt mellem fortid og nutid. En historiker skulle kun optræde i rollen som fortidsfortolker. Det havde Martin A. Hansen blik for, men stillede sig samtidig kritisk hertil. I ”Leviathan” hed det eksempelvis:

”Allerede i det Øjeblik Historieforskeren vender sig mod den for at indlede sit Arbejde sker det noget mærkeligt med Historien. I et Nu skrumper den ind. Den er ikke mere, hvad man umiddelbart syntes den var: en Tilværelsens Fylde, gaaende i eet med den personlige Erindring – eller endnu mere: selve Helheden, hvori alt menneskeligt Liv staar udfoldet i alle Dimensioner. [...]

Saadan gaar det Historien under Forskerens Blik: dens vældige Legeme er en Illusion, den bliver til svævende Detailler som det er hans Opgave at forbinde. Endnu et sker der. Naar Forskeren vender og ser paa Historien falder den død om. Hans Blik er dræbende ligesom Medusas. Forskeren kan dog trøste os med at den Historie man umiddelbart saa som levende slet ikke var sand. Han maa obducere den for at konstatere det sande. Historien maa være en afsluttet Fortid, dens Kendsgerninger ligge som ubevægelige Lig for at Forskeren paa forsvarlig Maner kan gøre dem til Objekter” (“Leviathan” 1950, s.106).

Tilbage i 1960erne fornemmede jeg, at Martin A. Hansen her rørte ved et særdeles ømt punkt i historiefagets selvforståelse, men uden at jeg på det tidspunkt var i stand til at udrede, hvorfor det udgjorde et væsentligt problem for et historiefag. Først sidenhen kom det til at stå klart for mig, at det havde drejet sig om et opgør med, hvad jeg senere har benævnt det fortidsfikserede historiebegreb – altså et, hvor der sættes lighedstegn mellem historie(n) og fortid(en).

Der gik herefter flere årtier, førend jeg igen beskæftigede mig med hans forfatterskab. Det skete i midten af 1990erne, da jeg var begyndt at undersøge danmarkshistoriernes historie, herunder også deres receptionshistorie. Afsættet for det projekt var den britiske samfundsforsker Benedict Andersons analyse i ”Imagined Communities” (1983), hvor han havde fremlagt sin teori om, at større menneskelige fællesskaber har karakter af forestillede fællesskaber, der holdes sammen og får tilført deres indre dynamik af de følelses- og værdibelagte fællesskabsforestillinger, der cirkulerer i samfundet. Sagt med hans egen prægnante formulering: ”in the minds of each [member] lives the image of their communion” (B. Anderson “Imagined Communities” 1983, s.6)

At udarbejde en danmarkshistorie måtte følgelig samtidig ses som det at bevæge sig ind på en erindrings- og identitetspolitisk slagmark, hvor der løbende var blevet udkæmpet kampe om, hvordan centrale fællesskabsforestillinger som ’vi danskere’ og ’det danske folk’ skulle forstås og bruges. Jeg inddrog her også Martin A. Hansens ”Af Folkets Danmarkshistorie. Seks Kapitler fortalt for Ungdommen” (1957) og blev samtidig opmærksom på den tilspidsede polemik mellem ham og historieprofessoren Aksel E. Christensen, der var blevet udkæmpet i Berlingske Aftenavis i december 1954 og januar 1955. I en af hans kronikker fra denne polemik – den med titlen ”Om Historiker og Digter” - findes et meget prægnant og bastant udsagn – og et, der fik fæstnet opmærksomheden ved betydningen af de nærværende og virksomme fortider i det levede menneske- og samfundsliv:

”Historien er til i Aktualiteten, den rejser sig gennem Skikke, Traditioner, Arv og Magt som en Vildmark midt i Nuet”. (Berlingske Aftenavis 27.12.1954)
 Hvad mente Martin A. Hansen hermed? Det har taget mig tid at finde frem til, hvordan det udsagn formentlig skal udlægges. Jeg fandt tillige ud af, at ikke alle danske faghistorikere havde stillet sig så kritisk afvisende til Martin A. Hansen, som Aksel E. Christensen havde gjort det. Eksempelvis indbød Foreningen De

Historiestuderende ved Københavns Universitet i februar 1955 Martin A. Hansen til at holde et foredrag om 'En historisk skribents kunstneriske frihed og hans videnskabelige ansvar'. Det blev imidlertid aldrig holdt på grund af hans død i juni 1955. Det er dog værd at notere sig, hvordan de historiestuderende havde begrundet deres anmodning:

"Vi er mange, der mener, at diskussionen mellem den analytiske historieforskning og den kunstneriske historiske fremstilling ikke bør indskrænkes til gensidig kritik, men udvides til gensidig anerkendelse af de forskellige opgaver, hver af dem har". (Citeret efter B. Krejsager "Fortællerens rum" 1996, s.220).

I mit arbejde med historieteori og -didaktik har jeg bl.a. beskæftiget mig indgående med et teorikomplekset, der vedrører, hvordan vor historiebevidsthed dannes og fungerer. Det er en teori om et for os mennesker grundlæggende livsvilkår, nemlig det forhold at der i et menneske- og samfundsliv indgår et samspil mellem det fortidige, nutidige og fremtidige. Eller sagt på en lidt anden måde: i det levende liv vil det fortidige til stadighed være nærværende og virksomt som erindringer og det fremtidige nærværende og virksomt som forventninger.

Da jeg i forbindelse med udarbejdelsen af bogen "Historiebevidsthed/fortidsbrug – teori og empiri" (2017) dernæst havde brug for at kunne fremlægge en analyse af, hvordan fremtidsforventninger oparbejdes og konkret gør sig gældende i menneskers dagligliv, slog det mig, at her kunne Martin A. Hansen antagelig bruges, da jeg vidste, at han havde været en ivrig og vedholdende dagbogsskriver. Det førte til en nærmere undersøgelse af hans "Dagbøger" (1999), og en analyse af de forskellige fremtidsforventninger, der havde indgået i og præget hans dagligdag i løbet af de første besættelsesår, blev indarbejdet i den bog. Det fremgik endvidere af disse dagbogsoptegnelser, at han havde gjort sig en hel del tanker om samspillet mellem fortid, nutid og fremtid. Her fandt jeg formuleringer som:

"Ens Dvælen ved Fortiden [bliver] til Analyse, ved Fremtiden til Syntese. Øjeblikket er et Vakuum mellem Fortid og Fremtid. Øjeblikket er det allervanskelligste at blive i". (Dagbøger 1999, s.213)

Men ikke nok med det. Jeg fandt ligeledes udsagn som det følgende: "Hvad bruger man Fortiden til? Man bygger Fremtiden af den" (Sst., s.212). Det tilskyndede mig til at undersøge hans historiske forfatterskab nærmere, jeg var dog længe i tvivl, om der var stof nok heri til at skrive en bog om hans virke som historiker. Hvad blev da det udslagsgivende? Her skal nævnes tre af de 'fund', der kom til at spille afgørende ind.

Da jeg gik i gang med at gennemgå hans dagbøger, breve og skrifter mere systematisk, blev jeg efterhånden klar over, hvor betydningsfuld en rolle forfatteren, folkemindeforskeren og folkepsykologen Thorkild Gravlund havde spillet i Martin A. Hansens livshistorie og forfatterskab. På flere punkter havde denne været et

vigtigt inspirerende forbillede for ham – ikke mindst bøgerne ”Dansk Folkekarakter” (1919) og ”Herredsbogen” (1926-30). I et brev til Martin A. Hansens svenske veninde Birgit Hammerlund fra februar 1931 hed det eksempelvis: ”Forfatter Thorkild Gravlund – ham føler jeg mig beslægtet med i meget. [...] Det er Folkenaturen – Almuepsyken til Bunds – ingen kan som han. Han ser Syner af Mulden – den tunge klæge Muld – som jeg gør i det smaa”. (Citeret efter J. Nissen ”Den unge Martin A. Hansen” 1974, s.106).

Trods tilkendegivelser som denne har Martin A. Hansen-forskere ikke følt sig foranlediget til at undersøge og udrede, hvordan Gravlunds folkekaraktærtænkning havde påvirket Martin A. Hansens historiske forfatterskab.

Det andet ’fund’ var, at jeg blev klar over, at Martin A. Hansen som ung havde haft et ønske om at uddanne sig til historiker – og noget, hans far gerne havde set var blevet hans fremtidige karriere. Det forhold nævnes i den foreliggende litteratur, men uden at det for alvor er kommet til at præge hovedlinjerne i tolkningen af hans livsforløb og forfatterskab. Og det til trods for at han fx i et interview med Berlingske Aftenavis fra november 1941 udtalte: ”Jeg lever nu mere for Historie end for Litteratur. [...] Jeg har sagt Historie, men jeg staar i et vist ulykkeligt Forhold til Videnskaben.” En sådan formulering mere end antyder, at det havde plaget ham ganske meget, at han kun forblev en læghistoriker. Det fremgår ligeledes af et brev til hans gode ven, læghistorikeren Palle Lauring fra november 1950:

”Kærkomment vilde man finde det om man engang kunde lave et beskedent lille videnskabeligt Arbejde. Men som du skrev i din Erindringsbog om den brogede Læsning af alskens i de unge Aar har jeg også haft det, og deraf bliver Romanforfattere. I stedet burde man have lave Kurver over Kornpriser”. (Citeret efter B. Krejsager ”Fortællerens rum” 1996, s.47).

Det tredje vigtige ’fund’ blev gjort ved læsningen af hans politiske skrifter, der nu er udgivet samlet i ”For folkets frihed” (2018). Som barn og ung var Martin A. Hansen vokset op i en historisk-social virkelighed, der helt igennem var gennemtrængt af en bestemt forestillingsverden - en, hvor det at være dansker, det at tilhøre det danske folk blev betragtet som noget selvfølgeligt, selvindlysende, ubestrideligt. Det drejede sig også om en antagelse, der fra tidligt af havde sat sit tydelige præg på hans historiske skrifter. I forbindelse med læsning af hans politiske skrifter stødte jeg på et for mig særdeles overraskende udsagn. I artiklen ”Dag og Myte”, et bidrag til ”Frit Danmark” fra september 1947, stod følgende at læse:

”Det alvorligste Spørgsmaal for os i Dag er simpelthen, om der eksisterer et dansk Folk. [...] Kultur, som vi er vant til, er utænkelig uden de skabende Organer, Folkene”. (”For folkets frihed” 2018, s. 214)

I efterkrigsårene var Martin A. Hansen tydeligt naget af den frygt, at det danske folk var i færd med at blive opløst og ville dermed blive omdannet til en stor

usammenhængende masse. Det udgjorde for ham et aldeles skrækindjagende fremtidsscenario. Et 'fund' som dette gjorde det påtrængende for mig kun ikke at få udredt hans forståelse og brug af det etniske folkebegreb, men tillige at søge at få klarlagt, hvordan han havde reageret, da han var begyndt at tvivle på eksistensen af det etnisk-danske folkefællesskab. Alt dette har været baggrunden for, at Martin A. Hansens forståelse og brug af en organisme- og folkekaraktærtænkning kom til at stå centralt i bogen *Fortiders nærvær*:

”Den måde, hvorpå [Martin A. Hansen] i 1930erne ville tackle sin samtids udfordringer, var rammesat af datidens etnohistoriske tænkemåde. Det var et tankesæt, hvis omdrejningspunkt var forestillingen om et dansk folk i etnisk forstand – et tankesæt med fokus på det folkepsykologiske og dermed spørgsmålet om, hvad der kendetegnede folkekarakteren. Findes der en central rød tråd i Martin A. Hansens historiske virksomhed og forfatterskab, skal den findes her. Han var i udpræget grad en etnohistoriker. På det tidspunkt gik han ind for en hardcore udgave af etnohistorien, sidenhen blev hans profil som etnohistoriker dog mere kompleks og tvetydig.

Fra 1930erne og frem til sin død i 1955 beskæftigede han sig igen og igen med spørgsmål vedr. danskernes folkekarakter: hvordan var den blevet dannet, dens aktuelle tilstand, og hvordan den kunne nudes, styrkes og fornys. I første omgang drejede det sig mest om at få udbygget de foreliggende folkepsykologiske studier, sidenhen blev han mere kritisk reflekterende i sin omgang med begrebet 'folkekarakter'. (*Fortiders nærvær* 2020, s.51-52)

266: Martin A. Hansen og Skolen. Seminar i Middelfart

**Lørdag d. 10. april kl. 13.00 -17.00 i Middelfartsalen
Kulturøen 2. sal Havnegade 6, Middelfart**

Lillebælt Folkeuniversitet og Landsforeningen Martin A. Hansen

Tilmelding og betaling på www.fulillebaelt.dk - Se under foredrag.
Tilmelding senest d.20. marts

Pris: 120 kr. for 2 foredrag samt kaffe/the m. brød i pausen

For yderligere information kontakt Kaj Axel Jensen 6444 1760/6185 9415
Mail: kjaxeljensen@gmail.com

Program for temadagen

13.00 – 13-15

Ankomst, velkomst ved Kaj Axel Jensen

13.15 – 14.45

”Degnen på Sandø”

Ole Juul Formand for Landsforeningen Martin A. Hansen.

Pastor emeritus, foredragsholder og forfatter af flere bøger om Martin A. Hansen

Romanen ”Løgneren” af Martin A. Hansen er til dags dato Gyldendals bedst sælgende skønlitterære roman, som også er oversat til adskillige sprog. Johannes

Vig, skolelæreren på Sandø, er derfor en af de mest beskrevne og debatterede litterære figurer i nyere tid. Mærkeligt nok er det ganske få litterater, der har beskæftiget sig med læreren.

Det er tvivleren, elskereren, naturmennesket Johannes, der omtales i artikler og bøger om "Løgneren", sjældent degnen Johannes Vig.

I foredraget vil der blive inddraget udsagn, redegørelser og analyser fra artikler og essays, som Martin A. Hansen har bidraget med i datidens skoledebat, hvorved det sandsynliggøres, hvor store overlap der er mellem skolelæreren fra Brønshøj og degnen på Sandø. Det viser sig især i den forundringspædagogik, som Johannes Vig praktiserer, fortællingens dannelsesmæssige rolle samt omsorgen for den enkelte elev og synet på barnet som et selvstændigt individ.

14.45 – 15.15

Kaffe/the m. brød

15.15 – 16.45

"Martin A. Hansen om skole, udvikling og dannelse".

Jørgen Jørgensen cand.theol. fhv. lektor ved læreruddannelsen, udgiver og redaktør af en række Martin A. Hansen bøger.

I foredraget præsenteres hovedlinjer i Martin A. Hansens opfattelse af forholdet mellem undervisning og opdragelse i lyset af spørgsmålet om dannelse. Hansen formulerer sin opfattelse i diskussion med både det traditionelle dannelsessyn og det udviklingssyn, som kommer til udtryk indenfor nyere reformpædagogiske tiltag.

Sidstnævnte ser Hansen som en naturalistisk iklædning af Jean-Jacques Rousseaus tanker om det autentiske og frie menneske, hvor autenticitet og frihed bliver forstået som resultat af en naturlig udvikling uafhængigt af spørgsmål om historie, dannelse og tilværelsesoplysning.

16.45 – 17.00

Afrunding af dagen

267: Nyt om Martin A. Hansen Samlingen m/studierum

Repræsentanter for bestyrelsen af Landsforeningen Martin A. Hansen og Liselund Højskole har afholdt særdeles konstruktive møder vedr. etableringen af Martin A. Hansen Samlingen m/studierum på Liselund.

I midten af december vil der foreligge en samarbejdsaftale mellem Landsforeningen og Højskolen, hvor vigtige ting som formål, lokalets indretning og brug og samarbejdet vil være formuleret. Herefter går vi i Landsforeningen i gang med via fonde at søge finansiering til møblering af rummet på Liselund, som er blevet stillet til rådighed. I Landsforeningen håber vi at kunne indbyde til åbning af Samlingen m/studierum i løbet af sommeren 2021.

268: Hilsen fra Liselund Højskole

Velkommen til MAH-Samlingen på Liselund Højskole

Det er med god grund, at vi i bestyrelsen for Liselund Højskole har takket ja til at huse Martin A. Hansen Samlingen på højskolen og etablere den i det smukke og centralt beliggende rum, der på nuværende tidspunkt er indrettet som bibliotek og mødelokale. Det sker i dyb respekt for Martin A. Hansen, som anses for at være en af de mest betydningsfulde danske forfattere i 1900-tallet. I sit forfatterskab kredser han om emner som religionsfilosofi, eksistens og livsanskuelse – emner som i allerhøjeste grad også har relevans i dag, og som naturligt indgår i den klassiske højskoletradition. Som uddannet lærer var han også skolemand, og ydermere var han en dygtig billedkunstner, hvilket også vil blive synliggjort, når samlingen foldes ud på sin kommende placering på Liselund.

Vi ser meget frem til at få gjort rummet klar til at modtage Landsforeningen Martin A. Hansens omfattende samling af bøger, skitser, billeder og rekvisitter og dermed byde på de bedste rammer til det fremtidige brug som studierum og møderum for såvel Landsforeningen som Liselund Højskole.

Aftalen er kommet i stand efter et par meget positive og konstruktive møder mellem repræsentanter for Landsforeningen Martin A. Hansen og Liselund Højskole, og sammen kan vi glæde os til at kunne indvie det nye studierum i løbet af 2021. Liselund Højskole blev i 2019 godkendt som folkehøjskole af Kulturministeriet med status som seniorhøjskole pr. 1. januar 2021 og bliver dermed den eneste godkendte seniorhøjskole på Sjælland. Liselund Højskole er forankret i den grundtvigske højskoletradition og viderefører den ånd, der har præget møde- og kursusstedet Liselund i mere end hundrede år. Liselund Højskole har livsoplysning som hovedsigte og vil i form af kurser og andre aktiviteter give en tolkning af tilværelsen og meningen med livet for derved at bidrage til det folkelige livs fornyelse.

Jeg ser en rigtig og smuk sammenhæng mellem Martin A. Hansens livsfilosofi og Liselund Højskoles mission, og jeg er sikker på, at mange i årene fremover vil finde ro til fordybelse og refleksion i studierummet. Det var derfor med glæde, at jeg på mødet den 22. oktober i år, hvor vi lagde sidste hånd på aftalen, sagde ja til Ole Juul

til at byde et foreløbigt velkommen til Martin A. Hansen Samlingen på Liselund Højskole med dette indlæg i Nyhedsbrevet på vegne af Liselund Højskoles bestyrelse.

Ingrid Dyhr Toft
medlem af bestyrelsen
Liselund Højskole

269: Præsentation af Ida Gammelmark Bøgh, næstformand og nyt medlem af bestyrelsen

Da jeg blev mor for omkring to år siden, oplevede jeg et slags eksistentielt jordskælv. Ansvar, angsten for at miste og den overvældende kærlighed rev tæppet væk under mig. Litteraturen blev på mange måder et sted, hvor jeg ikke følte mig alene med de nye paletter af både smerte og glæde, og mit forhold til Martin A. Hansens forfatterskab blev bestyrket endnu en gang. Jeg kom først rigtigt i berøring med A. Hansen på universitetet, men siden da er han blevet en blandt de forfattere, jeg læser igen og igen. Jeg er meget glad for at deltage i Landsforeningens arbejde med at udbrede kendskabet til forfatterskabet, fordi jeg tror på, at det har uendeligt meget at give – også til min generation af læsere.

Jeg synes, at det er en spændende opgave, der ligger hos Landsforeningen. For mig at se er der to vigtige aspekter: både det nationale dannelsesaspekt – det, at der i en international verden er gået noget almen national kendskab tabt.

Således også det almene kendskab til den danske litteratur. Det skal gøres levende, så det slår rod og bæres videre til næste generation. Det er det generelle aspekt. Dernæst er der det specifikke: at Martin A. Hansens fortællinger, tanker og person er vedkommende og værd at tage livtag med for danskerne i dag. Hvad er det, Martin A. Hansen kan fortælle, som ingen andre kan? Heldigvis er der meget at tage fat på og dykke ned i, og med alle de gode kræfter der er til stede i Landsforeningen kan det kun blive spændende.

Til dagligt studerer jeg en teologisk kandidat på Aarhus Universitet. Her er den frugtbare alliance mellem teologi og litteratur blevet min store interesse, noget, der har ledt mig i retning af den danske digterpræst Kaj Munk, hvor jeg har været så heldig at få studiearbejde på forskningscenteret i Aalborg. Når jeg ikke studerer eller arbejder, rider jeg på og passer familiens hest, Dagmar. Jeg er forlovet med Patrick på 27, og vi bor sammen med vores søn Anker på 2 år i Lindum ved Viborg, i det dejligste lille hus i skoven.

270: Podcastserie

Fortiden er Stevns Bibliotek i gang med at udarbejde en podcastserie med forskellige vinkler på Martin A. Hansens forfatterskab. Man forventer at podcastserien udkommer til jul, hvorefter den er til udlån på landets biblioteker. Fra bestyrelsen for Landsforeningen Martin A. Hansen deltager Line Krogh Lay og Karen Secher Jensen. Line Krogh Lay, der er kommunalbestyrelsens repræsentant i bestyrelsen, taler i sit bidrag om Martin A. Hansens relevans for skolen i dag, herunder hans betydning som historisk kilde i forhold til samtiden og som et vidne om livet på landet i første halvdel af 1900-tallet. Udover de nævnte medvirker bl.a. musiker og sangskriver Michael Falch og forfatter til flere bøger om Martin A. Hansen, Jørgen Jørgensen.

271: Boghæfte om Martin A. Hansen og historien

På en kridtkvader i koret på Holtug kirke, Stevns er der en runeindskrift: "Tirad rist". I denne indskrift ser Martin A. Hansen det synlige udtryk for, at den førkristne tid, runerne, er sat ind i den nye tids bygningsværk, kirken. Men nu melder digteren Martin A. Hansen sig. For hvem er denne Tirad? Han ikke bare skrev i muren. Det var sig selv, sin sjæl, han ristede ind i kridtkvadren. Han står endnu i muren og våger - skriver Martin A. Hansen. Og så blev det i øvrigt også til novellen Tirad. Både i sin digtning og sit historiske arbejde ville Martin A. Hansen gøre historien nærværende. Han ville tolke fortiden og dens levn for at kunne forstå historiens nuværende betydning.

Martin A. Hansens interesse for historie var en arv fra barndommen. Hans barndom var fyldt med fortællinger. Familien fortalte. Hans lærer Erik Heding var en gudsbenådet fortæller. Barndomsegnen, Tryggevældeådal og dens natur var i sig selv en fortælling. Alt sammen har det skærpet hans fantasi og historiske bevidsthed. Måske ville han have været historiker, men det var som forfatter, hans slog igennem. Hans interesse for historien og dens udfordring til nutiden kommer til udtryk i Jonatans Rejse og Lykkelige Kristoffer. Og som lærer var han om noget en historiefortæller, der kunne tryllebinde sine elever.

Besættelsestiden blev en afklaringens periode for Martin A. Hansen. Nok havde han på dette tidspunkt en defaitistisk holdning til tiden og det danske folks muligheder, men det vender med Folkestrejken i 1944 til en tro på folket som et fællesskab af vælgende og handlende mennesker. Spørgsmålet om historien kan afklare, hvordan et folkefællesskab kan blive til, finder sit svar i Orm og Tyr.

Med boghæftet om Martin A. Hansen og historien vil vi følge faserne i hans opfattelse af historien både som udfordring, som fortælling og som "folkeopdrager". Martin A: Hansens historieopfattelse kommer ikke mindst til udtryk i en række essays, hvor han udtrykker en kritisk holdning til den historiske fagvidenskabelighed. For Martin A. Hansen gjaldt det om både at tolke fortidens levn og forstå historiens nærvær.

Interessen for Martin A. Hansen som historiker er voksende. Vi har netop fået en dybtgående fremstilling af Martin A. Hansens historieopfattelse, skrevet af professor i historiedidaktik ved Roskilde universitet, Bernard Eric Jensen. Hans bog har titlen Fortids nærvær. Historikeren Martin A. Hansen. Denne udgivelse sætter naturligvis et afgørende præg på det kommende boghæfte, som netop vil være en introduktion til læsning af de dele af Martin A. Hansens forfatterskab, hvor hans interesse for historien og dens betydning for nuet er i centrum. Foreløbig arbejdstitel "Martin A. Hansen – historiefortæller til tiden"

Forfatter til bogheftet cand.theol., højskoleforstander og præst Henning Nørhøj.

272. Martin A. Hansen i medierne

Som interesseret i Martin A. Hansens forfatterskab og hans 'eftermæle' er det aldeles opløftende at konstatere, hvor ofte og i hvor forskellige sammenhænge, hans navn bliver nævnt.

Her bl. a. indlæg i Kristeligt Dagblad:

- * 8. oktober under "Seniorliv" hvor Margrethe Kähler gennemlæser "Løgneren" sammen med sit barnebarn og nu forstår romanen på en ganske anden måde, end da hun læste den som ung.
- * 13. oktober – her anmelder Claus Grymer meget positivt (fem stjerner) "Fortiders nærvær" skrevet af professor Bernard Eric Jensen, der handler om Martin A. Hansen og hans historieinteresse. Se også andetsteds i Nyhedsbrevet.
- * 16. november skriver Johannes Nørregaard Frandsen om 'når både ord og jord vendes' inspireret af Martin A. Hansens essay "Ploven" i "Tanker i en skorsten" (1958). Digteren overvejer forholdet mellem digterens ord og vendinger på papiret og så pløjeren. der vender jorden.
- * Senest har avisen et tilbud på et originalt kunsttryk af kunstneren Jesper Christiansens motiv i hans store maleri "Op alle de ting (Martin A. Hansens cykeltur)" hvor der indgår en cykel, der refererer til Martin A. Hansens cykelture i Odsherred, hvor han, imens han skrev på "Løgneren", boede på en lille ejendom hørende under Malergården.
- * Gyldendal og arvingerne har indgået en kontrakt med et forlag i USA, hvor man gerne på ny vil oversætte og udgive "Løgneren" til en klassikerserie på det amerikanske marked.
- * Nordisk Film har sikret sig en aftale (pre-option agreement) med Gyldendal og arvingerne om en ny filmatisering af "Løgneren". I perioden 2020 – 2021 undersøger Nordisk film mulighederne for filmatiseringen.

Forfatterskabet er langt fra glemt. Der refereres ofte til det af forstandige meningsdannere, og alt sammen gør jo, at vi i Landsforeningen får endnu mere lyst til at fremme forståelsen og formidlingen af forfatterskabet.

273: Martin A. Hansen og Skolen

I år og i 2021 vil Landsforeningens fokus – ud over etableringen af Martin A. Hansen Samlingen m/studierum – især være rettet mod temaet: Martin A. Hansen og Skolen. Desværre har vi grundet corona måttet aflyse de fem planlagte seminarer, men vi arbejder ufortrødent videre på andre fronter. Således er Aarhus-Gruppen under ledelse af næstformand i bestyrelsen Ida Gammelmark Bøgh godt i gang med at etablere et samtaleforum i skole- og uddannelseskredse, hvor Martin A. Hansens skoletanker vil blive belyst. Derudover er der etableret et samarbejde med Steen Piper, forlaget Hovedland, om udgivelse af de væsentligste af Martin A. Hansens skoleartikler suppleret med artikler fra udvalgte skribenter, der på baggrund af udvalgte temaer i Martin A. Hansens artikler vil belyse Martin A. Hansens skoletanker i en nutidig sammenhæng. Jørgen Jørgensen vil redigere bogen, som forventes at udkomme medio 2001.

274: ”Til minde om Martin A. Hansen”

Så længe der er nogen/nogle, der læser MAH vil hans stemme "lyde" - i overført betydning naturligvis, bortset fra de lydoptagelser, der findes og er tilgængelige med digterens egtl. "stemme", - og den eller de, der ved læsning får eller på anden vis "indgives" lyst til videre beskæftigelse med forfatterskabet, er der rige muligheder herfor. MAH er "tilbage" efter at have været refuseret i 1960erne og '70erne; måske en smule i 1980erne også, af generationerne, der fulgte efter hans død, eller var født lige før, altså i begyndelsen af 1950erne - og begrundelsen for afvisningen af MAH's betydning kategorisk blev begrundet med/af beskyldninger for dette evigt tilbagevendende spørgsmål omkr. hans digtning udgået fra det såkaldte "gammelliv" - eller måske bedre betegnet som den "sidste rest af en hendøende almue", som ikke blev betragtet som særlig fyldestgørende, i modsætning til den nyere tids repræsentanter for den såkaldt modernistiske litteratur, der prægede disse 2-3 decennier efter digterens død. Her må især nævnes de, som stod bag "Heretica's" efterfølger på det litterære tidsskriftsområde "Vindrosen", hvis første årgang, 1954, således nåede at se dagens lys, og tillige med MAH som bidragsyder med fortællingen "Mellemværk" i årgangens andet hæfte inden digterens endelige sortier fra den litterære scene, han om nogen, havde betydet så meget for i de dengang sidste mange år, også FØR "Heretica"!

Blev MAH dømt ude af de ny generationer omkring "Vindrosen", især den periode, hvor Klaus Rifbjerg/Villy Sørensen stod ved roret, (1959-1963), eller skal man gå videre og anholde, at de "satte dagens orden" for hvad såkaldt "god" (og det modsatte) litteratur dengang var! (Dog skal ret være ret, blev jo også "Heretica" modtaget med en vis skepsis, da det fremkom i slutningen af 1940erne, hvor mangt og meget "flød" efter Krigen - også når det gjaldt litteraturen og dens mulige videre

veje frem ovenpå verdenskatastrofe II). "Vindrosen" fik godt nok et længere liv end "Heretica", 20 årgange med i alt 10 redaktører, men var det nok til at "erstatte" de såkaldte "adventsholdnings" repræsentanter og refusere disse til næsten ubetydelighed. Der var også de, der bidrog til "Vindrosen", som havde trådt deres "barnesko" hos "Heretica", enkelte endda debuteret med tekster af forskellig art, forinden den egentlige fremkomst med selvstændige bogudgivelser. Måske var det godt med en klima-forandring for både de ældre "Heretica"- og de nyere "Vindrose"-folk - og havde en mulig fortsættelse af førstnævnte, selv med MAH's stadige tilstedeværelse efter 1953, kunnet ændre noget? Dette spørgsmål må næsten lades ubesvaret, selvom der var kræfter, der mente, at det var rimeligt, at Hereticanernes såkaldte "talerør" burde lide tidsskriftdøden - et sted, har jeg erfaret, at MAH tillige mente, at det var bedst med et ophør, samtidig med direktionsskiftet hos Gyldendal i 1953, hvor Ingeborg Andersen afløstes af triumviratet Wivel, Lindhardt og Jokum Smith! Og, ikke at forglemme Knud W. Jensens rolle i overtagelsen af aktiemajoriteten i samme forlag - (også ved bl.a. MAH's medvirken) - manden, der om nogen, havde været den økonomiske garant for Wivels Forlag lige fra dets start, og dermed også for "Heretica"s seks år lange liv, der trods alt nåede et abonnementstal på henved 3000; uhørt, (også, og måske især dengang).

Summa summarum: tidsskrifters - og måske navnlig litterære - alder og levedygtighed er, ligesom menneskers ubestemmelig og uforudsigelig. For blot kortvarigt at vende tilbage til "Vindrosen", skal det retfærdigvis bemærkes, at anden årgangs oktoberudgave, nr. 4, i 1955, egentlig, (som det også oplyses bagest i dette), var bestemt til at udgøre et særligt "minde-nummer" for Martin A. Hansen, men da bidragene til dette var så talrige, at det ville overstige tidsskriftets alm. sideantal, besluttedes det derfor at udsende en egtl. bog med titlen "Martin A. Hansen til Minde" i slutningen af november samme år, og de, der har gjort sig bekendt med denne udgivelse, vil nok i deres stille sind tænke, at den var på sin "rette plads"; mange bidrog med betydelige tekster om den afdøde digter, hans liv, gerning og betydelige indsats i mange forskellige henseender, såsom naturligvis først og fremmest fiktionsforfatter, men derudover tillige bl.a. som historiker, personlig ven, familiemennesket og m.m.m. - Respekten omkring MAHs person, hans holdninger og meninger, blev selv af de, som i mangt og meget (eller bare lidt), var uenig med ham, stod fast, og gjorde ikke hans betydning mindre! Tilføjes bør det, at efter Ole Wivels smukke indledning til skriftet, overlades ordet til MAH selv med tre tekster; det lange smukke digt "Landet hinsides Fjorden", beretningen "Sommerluft", og endelig det korte, men senere digt "Evig Afsked" - (om dette er der lidt usikkerhed, hvornår det er skrevet - det forekommer i øvrigt tillige i Gyldendals årlige Julebog, 1955, i håndskrevet faksimile).

I førnævnte "Vindrose"nummer, offentliggøres to ikke tidligere udgivne artikler: "Brev til en Begynder" og "Randbemærkninger om Prosa", begge stammende fra efteråret 1954, sidstnævnte dog, som det også nævnes, et uafsluttet arbejde; men godt at det alligevel kom med!

(NB)! - Mht. "Mindebogen" - hvor mange eller få er mon ikke bekendt med vennen, forlæggeren og forfatteren Ole Wivels meget smukke digt "Sang ved Daggry", med undertitlen: "Rekviem for Martin A. Hansen" - noget af det mest udtryksfulde og ægte, der er skrevet om den døde ven og digter, og sorgen over sammes uafvendelige skæbne!

Mht. "sorgen" over både mennesket og digteren MAH skal blot citeres fra Frederik Nielsens mindeord i Radioen 27. juni 1955: "Den oplevelse af de sidste 20 års virkelighed, som skabte hans værk, kunne ikke gøre sorgløs, men den kunne give sorgen mening"!

Medlem af Landsforeningen Bo Christensen.